

prof. dr hab. Ewa Kutryś
emerytowany pedagog Wydziału Reżyserii Dramatu
Akademii Sztuk Teatralnych
im. St. Wyspiańskiego w Krakowie

Kraków, 9.01.2024 r.

**Recenzja osiągnięć artystycznych i dorobku pedagogicznego dr Małgorzaty Bogajewskiej,
sporządzona w związku z postępowaniem o uzyskanie stopnia doktora habilitowanego
w dziedzinie sztuki w dyscyplinie sztuk teatralnych i filmowych.**

Zleceniodawcą recenzji jest Komisja Habilitacyjna ds. Stopni Państwowej Wyższej Szkoły Filmowej Telewizyjnej i Teatralnej im. L. Schillera w Łodzi decyzją nr z dn.11.12.2023 r.

Dr Małgorzata Bogajewska ma za sobą ponad dwudziestoletnie doświadczenia zawodowe i twórcze, które układają się w wyjątkowo interesującą i wielobarwną mapę jej teatralnych dokonań. Jest absolwentką Wydziału Reżyserii warszawskiej Akademii Teatralnej z roku 2001, ale zanim uzyskała status dyplomowanego reżysera długo krążyła wokół teatru i dla teatru porzuciła prawo po trzech latach studiów w Poznaniu. Zbierała różne teatralne doświadczenia w teatrach alternatywnych próbując aktorstwa oraz studiując scenariopisarstwo, by w roku 1997 rozpocząć studia na kierunku reżyserii. Wynika z tego, że była to dojrzała decyzja dojrzałej osoby, która wybrała tym samym swój teatralny los. Po reżyserskim debiucie w zawodowym teatrze (w roku 2001 spektaklem „Powrót do domu” Jerzego Łukosza) rozpoczęła poszukiwania swej własnej ścieżki repertuarowej i w pierwszych latach jej reżyserskiego terminowania były to przede wszystkim utwory współczesnych autorów (M. Modzelewski, I. Wyrupajew, A. Saramonowicz, P. Zelenka, R. Figura, J. Grizzkowicz, D. Loher). Przez pierwsze dziesięć lat swej pracy zawodowej reżyserowała w wielu polskich teatrach, poznając różne zespoły, różne style pracy aktorów i instytucji artystycznych i zbierając różne doświadczenia (np. pełniąc przez dwa lata funkcję vice dyrektora ds. artystycznych w teatrze w Jeleniej Górze), które uczyniły z niej człowieka teatru, którym jest dzisiaj. W roku 2010 zrealizowała swój pierwszy spektakl dyplomowy ze studentami Wydziału Aktorskiego łódzkiej Filmówki („Plastelina” Sygariewa) i praca ta dała jej przedsmak doświadczeń pedagogicznych, jakie rozwija do dziś. Z pewnością jakąś cezurą jej poszukiwań twórczych jest rok 2014, gdy zrealizowała w łódzkim Teatrze im. S. Jaracza spektakl „Ich czworo” G. Zapolskiej, który stał się potem (w roku 2019) podstawą jej postępowania doktorskiego w PWSFTviT w Łodzi.

Także w roku 2014 pojawia się jej pierwszy Czechow (przedstawienie „Trzy siostry” zrealizowane w Teatrze Dramatycznym w Warszawie). Jest to warte podkreślenia, bo A. Czechow jest autorem wybranym przez dr Bogajewską jako ten, na którym w dużej mierze opiera swoje rozważania i refleksje twórcze w przedstawionym autoreferacie. Od roku 2016 Małgorzata Bogajewska stoi jako dyrektor na czele Teatr Ludowego w Krakowie z woli zespołu artystycznego tego teatru- co warto podkreślić, bo rzadko zdarza się to w naszej teatralnej rzeczywistości.... Tak punktowo zarysowana sylwetka twórcza Kandydatki stanowi podstawę poniższej recenzji; jej dokonań artystycznych i pedagogicznych, które rozpatrywać należy wraz z załączonym autoreferatem „Tragikomedia codzienności – twórcza droga do Czechowa - analiza własnej drogi artystycznej w kontekście pracy reżyserskiej nad przedstawieniami A. Czechowa „Wujaszek Wania” w Teatrze Ludowym w Krakowie i „Płatonowa” Czechowa w Teatrze Śląskim w Katowicach.” Do ww. autoreferatu załączona została również wyczerpująca dokumentacja dr Małgorzaty Bogajewskiej zawierająca dane wnioskodawcy, skany dokumentów potwierdzających posiadanie stopnia doktora w zakresie wnioskowanej dyscypliny, wykaz osiągnięć artystycznych i dydaktycznych oraz uzyskanych nagród i wyróżnień. Wśród tych dokumentów nie ma informacji, by ubiegała się uprzednio o nadanie stopnia doktora habilitowanego.

Śledząc przebieg dokonań twórczych Kandydatki wyraźnie widać, że najistotniejsze dla jej doświadczeń artystycznych były i są spektakle teatralne, dla których szukała i szuka ciągle nowych, własnych form. Przez ponad dwadzieścia lat pracy w zawodzie reżysera zrealizowała 50 przedstawień teatralnych, co jest dowodem jej ogromnej aktywności w tym zakresie. Tę pracę twórczą łączy od kilkunastu lat z pracą dydaktyczną jako pedagog na Wydziale Aktorskim w Łodzi, a od roku 2016 - jak wcześniej wspomniano – także dyrektorując Teatrowi Ludowemu w Krakowie. Pełnię tych doświadczeń dokumentuje przedstawiony autoreferat dr Bogajewskiej, który jest nie tylko zapisem z perspektywy czasu jej refleksji o przebytej drodze artystycznej, ale w jakiejś mierze stanowi także credo twórcy i nauczyciela akademickiego w dyscyplinie sztuk teatralnych. Patrząc na ostatnie 5 lat jej dokonań, czyli tych, które mijają od czasu uzyskania przez nią stopnia doktora, widać wyraźnie niebywałą dojrzałość jej narzędzi twórczych i metod kształcenia przyszłych aktorów oraz umiejętność językowego nazywania własnego sposobu pracy. Ta dojrzałość twórcza ujawnia się także w wyborze przez

Małgorzatę Bogajewską A. Czechowa jako ważnego dla niej autora. To dramatopisarz tyleż wdzięczny co trudny; wielu reżyserów ponosiło klęski w realizacjach jego tekstów i wielu z tych, którzy go wybierali i rozumieli to twórcy wybitni, za którymi aktorzy szli jak w ogień. Dr Bogajewska o swych teatralnych spotkaniach z Czechowem pisze rzeczowo, ale i intymnie i obie te perspektywy stanowią o wartości i szczerości jej wypowiedzi. A szczerość jest podstawową przy czytaniu i wystawianiu Czechowa kategorią twórczą i ludzką: to autor, który nie pozwala kłamać i ujawnia każdy fałsz. Małgorzata Bogajewska wyreżyserowała dotąd w teatrze 50 spektakli i trzy spośród nich oparte były na dramatach A. Czechowa. Z tych pięćdziesięciu przedstawień 6 było wyreżyserowanych po uzyskaniu przez nią stopnia doktora we wrześniu 2019. Spośród tych sześciu dwa są oparte na dramatach A. Czechowa. Ta statystyka wyraźnie pokazuje drogę dojrzewania Kandydatki do tego autora i do wyzwań, jakie jego dramaturgia stawia przed reżyserem. W swym autoreferacie dr Bogajewska wprowadza nas w zapis fascynacji Czechowem, uczenia się rozczytywania jego tematów, obsesji, podtekstów, smakowania jego poczucia humoru i empatii do jego bohaterów. To niebywale cenny zapis perspektywy twórcy/reżysera, który pozwala zajrzeć w głąb swego wewnętrznego doświadczenia, objaśnia narzędzia, którymi rozpoznawał świat dramatu i jego postaci oraz narzędzia, przy pomocy których budował z aktorami i innymi współtwórcami świat sceniczny jako komunikat do spotkania z widzem. Jest w tym opisie pracy Bogajewskiej nad Czechowem radość i czułość kogoś, kto szukając znalazł/zrozumiał oraz chce i potrafi się tym znalezionym/odkrytym podzielić z innymi, czyli jest w tym sens pracy ludzi teatru! Już z tytułu autoreferatu wynika, że Kandydatka jako ważne dla siebie dzieła w ramach tego postępowania wskazuje dwie realizacje teatralne dramatów A. Czechowa: Wujaszka Wanię i Płatonowa. I choć to, co powiedziano powyżej o jej opisie tych zmagania z Czechowem dotyczy obu tych dramatów to jednak zakres jej pracy nad każdym z tych tekstów i nad każdym z tych spektakli był zupełnie inny, co autorka znacząco podkreśla w autoreferacie. Pracując nad „Wujaszkiem Wanią” przyjęła założenie, by nie szukać zmian w tekście, nie dopisywać, nie przepisywać, a oprzeć się na pozornie niewielkich przesunięciach znaczeń i tym samym wprowadzać nowe tropy interpretacyjne „trywializując rozpacz” bohaterów, by (jak sama pisze) „stała się tym bardziej prawdziwa i przerażająca”. Ten zabieg i taki stosunek do tekstu autora sprawdził się w 100% i dał wyjątkowe artystyczne rezultaty zarówno w aktorskiej jak i estetycznej formie dojmującego przedstawienia, nagrodzonego Grand Prix przez jury w roku 2021 festiwalu Boska Komedia, jak i w odbiorze publiczności, czego dowodem są także

nagrody aktorskie dla wykonawców tego spektaklu. Przy „Płatonowie” dr Bogajewska postawiła przed sobą i przed teatrem zupełnie inne zadanie. W autoreferacie dokładnie opisuje trudności, jakie ta realizacja nastroczała zarówno ze względu na konieczność opracowania obszernego tekstu, nowy kontekst czasowy realizacji rosyjskiej dramaturgii w momencie trwania wojny na Ukrainie i jej eskalacji jak i z powodu konieczności rezygnacji z wybranego do obsady aktora do roli tytułowej. Zwykle rzadko mamy dostęp do takiej wiedzy o problemach w „kuchni teatralnej”, ale te dramatyczne okoliczności, które przybliżyła nam Kandydatka, dają wgląd w metody i narzędzia jej pracy zawodowej oraz w to, co w pracy reżyserskiej jest jej ważną częścią, czyli do osadzenia każdego spektaklu w jego realnym/żywym kontekście swojego czasu i tym samym budowania/tworzenia przez reżysera dramaturgii spektaklu. Bo praca Bogajewskiej przy tym katowickim „Płatonowie” w dużej mierze polegała na skonstruowaniu zupełnie nowej dramaturgii tego trudnego wczesnego tekstu Czechowa w bardzo trudnym czasie i trudnych okolicznościach powstawania spektaklu. Ta część jej pracy zaważyła na radykalizacji przedstawienia, które stało się finalnie oskarżeniem rosyjskiej inteligencji, a nie wiwisekcją tytułowej postaci Płatonowa, którego fizycznie w przedstawieniu nie było. Kandydatka z satysfakcją pisze, że była to jej autorska adaptacja tekstu Czechowa. I znowu trzeba podkreślić, że reżyserski zamiar dr Bogajewskiej, ewoluując w czasie pracy nad spektaklem, dał artystycznie ciekawy i ambitny efekt, który został doceniony w odbiorze publicznym. To ważne, że Bogajewska wskazuje w autoreferacie te dwa różne przedstawienia Czechowa i daje nimi wgląd w swe dwie odrębne ścieżki badawcze i odmienne doświadczenia twórcze na bazie dramatów tego samego autora. Oba te spektakle dokumentują model jej metody reżyserskiej oparty na wnikliwej analizie wybranego do pracy repertuaru, umiejętności czytania tekstu autora z wielkim szacunkiem dla tegoż autora (co jest - niestety - zanikającą dziś umiejętnością wśród wielu reżyserów), rozczytywaniu znaczeń tekstu dramatu klasycznego w nowych kontekstach kulturowo-społecznych i politycznych (co docenione zostało uhonorowaniem jej przez AiCT nagrodą im. Tadeusza Żeleńskiego – Boya w grudniu roku 2023 za osiągnięcia w sztuce reżyserii ze szczególnym uwzględnieniem inscenizacji klasyki) i umiejętności przekładania tych znaczeń tekstu na znaki sceniczne czytelne i ważne dla dzisiejszego widza. Na osobne podkreślenie zasługuje też niezwykła umiejętność jej pracy z aktorem, czyli kolejna niezbywalna/konieczna cecha pracy reżysera teatralnego (też, niestety, coraz rzadsza...), która jest podstawą obu przywołanych przez nią w autoreferacie przedstawień, ale i wielu jej wcześniejszych realizacji

teatralnych. Dr Bogajewska wyznaje, że zawsze podąża za aktorem i to jest widoczne i sprawdzalne w jej pracach scenicznych. Jej stosunek do aktora – pełen szacunku, empatii i ciekawości – ujawnia się nie tylko w pracach teatralnych, ale i w jej pracy akademickiej z osobami studiującymi aktorstwo. Opisanie przez nią procesu wprowadzania studentów w materię ich scenicznej obecności, wyczulenie młodych ludzi na rozpoznawanie siebie, swojej wartości psychicznej i indywidualnej energii, stawianie na ich samodzielność w rozczytaniu tematów i zadań dla postaci scenicznych i budowanie scenicznej rzeczywistości na bazie ich improwizacji i ich odkryć świadczy o jej pedagogicznym talencie tak ważnym w sztuce reżyserii, która jest przecież pracą/twórczością zespołową. Dr Bogajewska określa swą metodę pracy ze studentami aktorstwa jako „wolność kontrolowaną i wymuszoną samodzielność”. Istotne, że ten proces wprowadzenia studentów w ten trudny zawód – tworzenia postaci i jej scenicznego życia na bazie własnych psychicznych i cielesnych doświadczeń, zrozumienia zależności między ciałem a często nieuświadomioną emocją - jest bezpieczny dla ich wrażliwości i odporności, pozbawiony jakichkolwiek elementów przemocowo – nakazowych. Dr Małgorzata Bogajewska, jako odpowiedzialny i czuły pedagog, daje im poczucie bezpieczeństwa i odwagę otwarcia się na poszukiwanie własnego widzenia postaci i ryzyka podejmowanych wyzwań. To jak skuteczne są jej metody pracy pedagogicznej obrazuje ilość nagród dla studentów, z którymi pracowała przy zrealizowanych pięciu dyplomach aktorskich w łódzkiej Akademii, ale i fakt, że wielu młodym aktorom dała szansę na mocny i wartościowy debiut w teatrze.

Trudno byłoby tu wymienić wszystkie sposoby artystycznych i organizacyjnych działań dr Małgorzaty Bogajewskiej, które stanowią o wartości i sile jej postawy twórczej; te najważniejsze w aspekcie postępowania o nadanie stopnia doktora habilitowanego już powyżej zostały punktowo ujęte i omówione. Ale trzeba jeszcze jako istotną cechę jej dorobku wymienić to coś ujmującego, gdy w autoreferacie przywołuje nazwiska osób, którym zawodowo coś zawdzięcza: prof. Jana Kulczyńskiego - jej nauczyciela na Wydziale Reżyserii, prof. Jerzego Jarockiego, którego spektakl „Płatonowa” ją zachwyił i poprowadził na studia reżyserskie, Krystiana Lupe, u którego odbyła swą reżyserską asystenturę będąc studentką reżyserii w Akademii Teatralnej. To nie tylko rys jej charakteru, że przyznaje się do tych, wobec których jakby spłaca swój teatralny dług, ale to też cechuje jej postawę zawodową, bo z podobnym szacunkiem wyraża wdzięczność aktorom, z którymi pracuje i pracowała (np.

wspominając swoje realizacje warszawskie „Trzech sióstr” czy „Daily Soup”). Warto podkreślić dziś taką postawę twórczą zwłaszcza wobec częstego manifestowania w sztuce przez wielu własnego ego, które rozpychając się i puchnąc przesłania często prezentowane dzieło. Wszystko to składa się na pełnię dotychczasowego dorobku artystycznego, pedagogicznego i organizacyjnego Kandydatki i wielokrotnie zostało docenione przyznanymi jej nagrodami i wyróżnieniami. O niektórych wspomniano już na początku tej recenzji, ale szczególnie znaczenie niesie przyznana jej w roku 2022 nagroda Człowieka Teatru im. Zygmunta Hubnera. Wśród wyróżnionych dotychczas tą nagrodą są twórcy, dzięki którym nasz teatr ciągle trwa...

Konkluzja:

- dotychczasowy dorobek twórczy Kandydatki – zarówno w zakresie dokonań artystycznych jak i dydaktycznych, badawczych i organizacyjnych – oraz przedstawiony autoreferat, precyzyjnie i jednocześnie i osobiście wyrażający jej twórcze refleksje i dający dowód jej panowania nad językiem oraz umiejętności nazywania narzędzi pracy teatralnej oraz efektów ciągle prowadzonych własnych badań i poszukiwań świadczą nie tylko o wieloaspektowych inspiracjach i doświadczeniach jej autorki, ale również są dowodem jej rozwoju osobistego i artystycznego, budowanego konsekwentnie przez lata. Kandydatka jest także aktywna jako juror konkursów i festiwali środowiskowych, a jako dyrektor teatru promuje działania okołoteatralne i edukacyjne. Wszystko to prowadzi do wniosku, że spotykamy się w jej osobie z kimś, kogo praca i postawa zawodowa oparte są na ważnym i wartościowym sposobie myślenia o teatrze, kogo postawa jest oparta o bezustanną chęć kształtowania i poszerzania własnego warsztatu zawodowego. Istotna w jej postawie jest **odpowiedzialność** i podążanie własną drogą, drogą wartości i szacunku dla innych (w tym także widza !), nieoglądanie się na efekt, ale prowadzenie procesu służącego osiągnięciu konkretnych celów artystycznych, dydaktycznych i społecznych. To budzi szacunek i zasługuje na **ocenę pozytywną**.

Biorąc pod uwagę wszystko, co napisano powyżej, doktor Małgorzata Bogajewska, zarówno w udokumentowanej twórczości artystycznej i dydaktycznej jak i przedstawionym autoreferacie, spełnia wszystkie wymagania określone w art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Z pełnym przekonaniem wnoszę o dopuszczenie jej do dalszych etapów procedowania w postępowaniu o nadanie stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie sztuki, w dyscyplinie sztuk filmowych i teatralnych.

